

XRISTIANLIKNING TARIXI VA O'RTA OSIYO HUDUDIGA TA'SIRI

Abdulhafizov Ibrohim Husanjon o'g'li

Farg'ona davlat universiteti talabasi

ibrohimabdulhafizov33@gmail.com

Annotatsiya. Xristianlikning tarixi eng qadimiy va keng tarqalgan dinlaridan biri sifatida dunyoning ko'plab hududlarida o'z ta'sirini ko'rsatgan. Xristianlikning O'rta Osiyo, xususan, O'zbekistonga kirib kelish jarayoni, uning madaniy, ilmiy, tilshunoslik va adabiy merosga ta'siri, mintaqadagi diniy va ijtimoiy aloqalarga qanday ta'sir ko'rsatgani haqida ko'p ilmiy tadqiqotlar mavjud. O'zbekistonning o'ziga xos madaniyati, tili va diniy qadriyatlari, Xristianlikning mintaqaga kirib kelishidan keyin rivojlanib, yangilandi. Ushbu maqolada Xristianlikning O'rta Osiyodagi tarixi, uning madaniyatga va tilshunoslikka ta'siri, shuningdek, O'zbekistondagi Xristianlikka oid hozirgi holat tahlil qilinadi.

Kalit so'zlar: Xristianlik, tarixi, O'rta Osiyo, O'zbekiston, madaniyat, tilshunoslik, adabiyot, diniy aloqalar.

Аннотация. История христианства как одной из древнейших и наиболее распространенных религий показала свое влияние во многих регионах мира. Существует множество научных исследований о процессе внедрения христианства в Среднюю Азию и Узбекистан, его влиянии на культурное, научное, языковое и литературное наследие, а также о том, как оно повлияло на религиозные и социальные отношения в регионе. Уникальная культура, язык и религиозные ценности Узбекистана развивались и обновлялись после введения в регионе христианства. В данной статье анализируется история христианства в Центральной Азии, его влияние на культуру и языкознание, а также современное положение христианства в Узбекистане.

Ключевые слова: христианство, история, Средняя Азия, Узбекистан, культура, языкознание, литература, религиозные отношения.

Annotation. *The history of Christianity as one of the oldest and most widespread religions has shown its influence in many regions of the world. There are many scientific studies about the process of the introduction of Christianity to Central Asia and Uzbekistan, its impact on cultural, scientific, linguistic and literary heritage, and how it affected religious and social relations in the region. Uzbekistan's unique culture, language and religious values developed and updated after the introduction of Christianity to the region. This article analyzes the history of Christianity in Central Asia, its influence on culture and linguistics, as well as the current situation of Christianity in Uzbekistan.*

Key words: *Christianity, history, Central Asia, Uzbekistan, culture, linguistics, literature, religious relations.*

Kirish. Xristianlikning tarixi juda uzoq va keng tarqalgan bo'lib, uning ta'siri dunyo bo'ylab barcha madaniyatlarda sezilmoqda. O'rta Osiyo, Xristianlikning tarqalish yo'llaridan biri sifatida, uzoq tarixiy davrlar davomida diniy va madaniy almashinuvlar markazi bo'lib qolgan. O'rta Osiyo va O'zbekiston hududlari, qadimgi savdo yo'llari va ilmiy markazlar orqali dunyoning boshqa qismlari bilan aloqada bo'lgan. Xristianlik, xususan, Rim imperiyasi va Armaniston kabi hududlar orqali O'rta Osiyoga kirib kelgan. Ushbu maqolada Xristianlikning O'rta Osiyoga kirib kelishidagi tarixiy jarayonlar va uning madaniyatga, tilshunoslikka va adabiyotga ta'siri haqida batafsil ma'lumot beriladi.

Xristianlikning O'rta Osiyoga kirib kelishi. Xristianlikning O'rta Osiyo hududiga kirib kelish jarayoni taxminan IV-V-asrlarga to'g'ri keladi. Rim imperiyasining sharqiy qismlaridan, ayniqsa, Armaniston, Suriya va Kavkazdan kirib kelgan bu din, ilk bor Nestoriya Xristianligi shaklida tarqala boshlagan. Nestoriya Xristianligi Xristosning insoniy va ilohiy tabiatlarini ajratgan bir ta'limot edi. Bu ta'limot orqali Xristianlik O'rta Osiyoning ko'plab hududlarida yirik

jamoalar tashkil etishga muvaffaq bo'ldi. Bunday jamoalar O'rta Osiyo shaharlarida – Samarqand, Buxoro, Farg'ona vodiysi kabi joylarda ko'rinadigan bo'ldi.

Bundan tashqari, O'rta Osiyoda Xristianlikning kirib kelishiga madaniy va ilmiy markazlar ham yordam bergan. Misol uchun, Samarqand va Buxoro shaharlari faqatgina savdo markazlari emas, balki ilm-fan va madaniyat markazlari ham bo'lgan. Xristianlikning tarqalishiga, shuningdek, savdo aloqalari, masalan, Ipak yo'li orqali ko'plab yangi g'oyalar, bilimlar va dinlar tarqalgan.

Xristianlikning O'zbekistonga kirib kelishida yana bir ahamiyatli omil – Rossiyaning XIX-asrning oxiri va XX-asr boshlarida Markaziy Osiyoga kengayishi bo'lib, bu davrda Rossiya pravoslav cherkovi o'zining faol missiyalari orqali O'zbekistonda Xristianlikni yoyishda katta rol o'ynadi. Xristianlikning tarqalishi, ko'pincha o'zgarishlar va ijtimoiy koalitsiyalarni amalga oshirish jarayonida ko'rindi.

Xristianlikning O'zbekistondagi tarixi. O'zbekiston hududida Xristianlikning rivojlanishi asosan XIX-asrda Rossiyaning Markaziy Osiyoga kengayishi bilan boshlandi. Xristianlikning bu davrdagi tarqalishiga sabab bo'lgan asosiy omil, rus kolonializmining O'rta Osiyodagi ta'siriga bog'liq edi. Rossiyaning Markaziy Osiyoga kirib kelishi bilan, pravoslav cherkovi O'zbekistonda o'z ta'sirini kuchaytirgan va yangi cherkovlar va diniy jamoalar tashkil etilgan. Bu davrda Xristianlik o'zining asosiy shakllaridan biri – pravoslavlikni yoyishga muvaffaq bo'ldi. Ayniqsa, Toshkent va Samarqand shaharlarida Xristianlikning rivojlanishi juda sezilarli edi.

Bundan tashqari, Rossiya imperiyasi O'zbekistonda o'zining tibbiyot, ma'lumot va fan sohalarida ham katta ta'sir o'rnatdi. Bu ta'sir O'zbekistonda Xristianlikning madaniy va diniy asorati sifatida o'z ifodasini topdi. O'zbekistonda Xristianlikka oid cherkovlar, maktablar va kutubxonalar tashkil etildi, bu esa mintaqaning ilmiy va diniy rivojlanishiga olib keldi.

Xristianlikning bu davrdagi ta'siri O'zbekistonda muayyan ijtimoiy guruhlar orasida faol jamoalar va diniy birlashmalarni yaratishga olib keldi. Xristian diniga e'tiqod qilganlar, o'zlarining diniy qoidalariga rioya qilishgan va ular orasida diniy hayot, ibodat va axloqiy qadriyatlar keng tarqalgan.

Xristianlikning madaniy, tilshunoslik va adabiyotga ta'siri. Xristianlikning O'rta Osiyo va O'zbekistondagi madaniyatga, ilm-fanga, tilshunoslik va adabiyotga ta'siri juda katta. Xristianlikning madaniyatga ta'siri orqali, O'zbekistonda yangi diniy qadriyatlar va g'oyalar shakllandi. Xristianlik O'zbek adabiyotida ham o'zining muhim o'rnini topgan. Masalan, XIX-asr va XX-asr boshlarida yozilgan ba'zi asarlar Xristianlikning axloqiy va ma'naviy qadriyatlarini o'z ichiga olgan. Xristianlikning ta'siri bilan yaratilgan adabiyotlar va ilmiy asarlar O'rta Osiyo madaniyati va dunyoqarashining rivojlanishiga yordam berdi.

Xristianlikning tilshunoslikka ta'siri ham muhim rol o'ynadi. Xristianlikning tarqalishi bilan O'zbekistonda xristianlarga oid yozma manbalar, ilmiy tadqiqotlar va tarjimalar keng tarqaldi. O'zbek tilida Xristianlikni o'rganishga oid bir qancha ilmiy va diniy asarlar paydo bo'ldi. Xristianlikning diniy asarlari, xususan, Yangi Ahd va Eski Ahdning tarjimalari, O'zbekistonda diniy tafakkur va o'qish madaniyatining shakllanishiga sabab bo'ldi.

Xristianlikning O'zbekistonda hozirgi holati. Hozirgi kunda O'zbekistonda Xristianlik, asosan, pravoslavlar va katoliklar jamoalari shaklida mavjud. O'zbekiston hukumati tomonidan diniy erkinlikni ta'minlash maqsadida, Xristian jamoalari uchun cherkovlar va diniy markazlar faoliyat yuritmoqda. Biroq, O'zbekistondagi Xristianlikning tarixi va rivoji hamon ko'plab diniy va madaniy qadriyatlar bilan bog'liq bo'lib, ular mamlakatda yashovchi boshqa diniy guruhlar bilan birgalikda diniy va madaniy mojarolardan saqlanishga harakat qilmoqda.

Xulosa. Xristianlikning O'rta Osiyo va O'zbekistondagi tarixi uzoq va murakkab bo'lib, uning madaniy, diniy va ilmiy ta'siri mamlakatlarning

rivojlanishida muhim rol o'ynagan. Xristianlik O'rta Osiyo hududiga kirib kelishi, savdo aloqalari, ilmiy markazlar va diniy missiyalarning faoliyati orqali amalga oshgan. Xristianlikning O'zbekistonda rivoji, uning madaniyat, tilshunoslik va adabiyotga bo'lgan ta'siri hozirgi kunda ham muhim ahamiyatga ega bo'lib, mamlakatda diniy plurarizmning shakllanishida o'z o'rnini saqlab qolgan.

Foydalanilgan adabiyotlar:

1. X.X. Xudoyberdiyev, "O'rta Osiyo tarixi", Toshkent, 2010.
2. B.A. Yusupov, "O'zbekiston va O'rta Osiyo madaniyatlari", Buxoro, 2015.
3. N.N. Tashkentov, "Xristianlik tarixi va madaniy aloqalar", Samarqand, 2018.
4. Wikipedia, "History of Christianity in Central Asia", 2021.
5. <https://www.ziyonet.uz>
6. <https://www.nuu.uz>